

correctional pedagogy, the doctor of pedagogical sciences Nikolai Kozlenko. We analyzed the scientist's view on the problem of physical education of students in ordinary and auxiliary schools in physical training classes and in extra-curricular sports work. We determined the didactic features of the scientist's work. We assessed the contribution of Kozlenko to the development of physical education practices for ordinary and secondary school students. The analysis of many years of researches allowed the scientist to identify the mental, emotional, volitional and intellectual characteristics of secondary school students that affect physical development and realise the ways of correction. The scientist think that the main task of physical education is to correct the disorders of children development, which are the result of damage of central nervous system. The scientist paid special attention to violations of the motor sphere and to the methods of the correction. The scientist described the conditions, forms, methods that provide the correction of children physical disorders in the secondary school conditions. Kozlenko analyzed physical education lessons in a secondary school and highlighted the introductory, preparatory, main and final stages of the lesson. The Kozlenko work was aimed on the activation of students's motor sphere and correct physical development disorders

Thanks to the work of Kozlenko, we have the opportunity to develop and adjust the development of students by methods of physical influence, as well as develop students' interest in physical education and sports

Key words: Kozlenko M. P., correctional, pupil of an auxiliary school, physical education, motor exercises, pupil.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.38.17

УДК: 376-056.262.016:811.161.2

Курпас В.В., verakupras@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ З ЧИТАННЯ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Сучасна спеціальна початкова школа покликана забезпечити становлення особистості з порушеннями зору шляхом виявлення і цілісного розвитку здібностей, формування умінь і бажання вчитися. Особливе значення для успішної адаптації на початковому етапі навчання мають сформованість загально-навчальних умінь та навичок. Одним із найважливіших умінь дитини є вміння читати. В умовах особистісно орієнтованого навчання потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини з порушеннями зору, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу. Читання дитини - процес сприймання, розуміння та відтворення в усній або графічній формах змісту прочитаного. Важливе місце займає вміння свідомого читання, яке формується у початковій школі. В статті розглянуто важливість формування в учнів з порушеннями зору вміння аналізувати прочитаний твір, усвідомлювати зміст та виражати своє ставлення до прочитаного. Виробити в учнів з порушеннями зору вміння самостійно поповнювати свої знання можливо лише за умови вироблення навички свідомого читання. Важливе місце в статті займає питання розвитку рівнів усвідомлення прочитаного твору, послідовність опанування цих рівнів. Тільки систематична робота з розвитку усвідомленого читання, традиційні та інтерактивні технології навчання тренують учнів з порушеннями зору в формуванні навички свідомого читання.

Ключові слова: читання, навички читання, свідоме читання, діти з порушеннями зору, учні початкових класів, система вправ, інтерактивне навчання.

Постановка проблеми Найважливіше завдання початкової школи – навчити дітей вчитися, а це неможливо без вміння читати і працювати з книжкою. В. Сухомлинський радив учителям початкових класів: «Навчіть усіх дітей читати так, щоб вони вмiли читаючи думати й думаючи читати» [1, с. 62].

Читання є основою опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту та творчої особистості. У цьому складному процесі беруть участь усі аналізаторні системи та пізнавальні процеси. Дітям з порушеннями зору непросто водночас поєднувати зорове сприйняття букв і вимову звуків, слів, речень, усвідомлювати прочитане, визначати ставлення до нього. Не володіючи технікою читання, дитина втрачає до нього інтерес, погано розуміє і засвоює зміст, швидко стомлюється. Тому розвиток техніки читання та розуміння прочитаного – взаємопов'язані поняття і мають здійснюватися одночасно.

У початкових класах учень має оволодіти читацькими навичками та вміннями, способами роботи над художніми та науково-пізнавальними текстами, дитячою і навчальною книжкою, орієнтуватися у світі дитячих книжок, періодиці, довідковій літературі, бути готовими до навчання в середній ланці школи на основі розвиненого в нього інтересу до читання, до книжки.

Діти з порушеннями зору із вагомих причин не можуть так широко залучатися до читання літератури, як діти з нормальним зором, оскільки у них спостерігається швидка зорова та психічна стомлюваність, нервові збудження тощо [5].

Мета навчання читання дітей із порушеннями зору – правильне сприймання творів, які вивчаються в початкових класах. У процесі читання у дітей розвиваються уява, оціночне ставлення до прочитаного. Учні свідомо навчаються оперувати найпростішими літературознавчими термінами; практично розрізняти художні та науково-пізнавальні тексти; орієнтуватися у структурі художніх текстів; зіставляти вчинки персонажів та визначати авторське ставлення до подій і персонажів, спираючись на власний досвід, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуаціям; на основі зіставлення книжок і творів письменників, визначати теми їх творчості; пояснювати зв'язок образних засобів з авторським задумом [4, с. 64-70].

Аналіз досліджень і публікацій Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури показав значний інтерес науковців до зазначеної проблеми, що засвідчує її важливість та актуальність. Вченими досліджувалися питання методики виховання культури читання (С. Поварнін, М.Рубакін, Н. Чепелева), формування самостійної читацької діяльності в учнів (М. Бунаков, Є.Виноградова, В. Водовозов, М. Каргін, Н. Дружиніна), роботи з книгою (В. Мартиненко, М. Наумчук, Т.Олійник, Г. Підлужна, О. Савченко, Н. Скрипченко).

Вивчення спеціальної науково-методичної літератури засвідчило, що проблема засвоєння матеріалу з читання учнями початкових класів з порушеннями зору не була предметом спеціального вивчення, хоча визначалися деякі підходи до її розв'язання. Значний внесок у розвиток вітчизняної методики читання учнів початкових класів зробили Л. Іванова, М. Наумчук, О. Почупайло, О. Савченко, Є. Сильнова, Н. Скрипченко, а в спеціальній педагогіці видатні вчені-тифлопедагоги Є. Гончарова, В.Побрейн, І. Моргуліс, Т. Свиридюк, І. Чигринова, які розглядали питання методики проведення занять із класного та позакласного читання, вказували на організацію контролю за позакласним читанням учнів з боку вчителів та вихователів, пояснювали причини недоліків в організації читання [5].

Про важливість навчання сприйняття художніх творів учнями писали відомі методисти, такі як М.Васильєва, М. Оморокова, Н. Светловська. Адекватне сприйняття формується у процесі аналізу твору, який має бути спільними роздумами вголос, що з часом дозволить розвиватися природній потребі самому зрозуміти прочитане. На думку вчених А. Шпунтова, Є. Іваніної, аналіз твору має бути спрямований на виявлення його ідейного змісту, тієї головної думки, яку автор намагається донести до читача. Над проблемою повноцінного засвоєння художнього твору працювали і продовжують працювати багато вітчизняних вчених, психологів, методистів, дослідників. Серед них О. Савченко, Г.Кудіна, З. Новлянська, Т. Рамзаєва, М. Соловейчик, М. Львов, О. Сосновська.

«На кожен твір, - писав К. Ушинський, - ми повинні дивитися як на вікно, через яке ми можемо показати дітям той чи інший бік життя»[7, с. 557]. І справді, художня література є важливим джерелом пізнання дітьми з порушеннями зору навколишнього світу. Знання, які отримують діти під час читання художніх творів про довкілля, своїх однолітків, про їх життя, ігри, пригоди, природу та її охорону, початкові відомості з історії рідного краю – допомагають накопиченню соціально-морального досвіду дитини з порушеннями зору. Правильно сприйнятий твір викликає у дитини стійке емоційне ставлення, яке допомагає їй усвідомити вчинки героїв, події, моральні переживання, що виникають при читанні. А органічне поєднання естетичних і моральних переживань збагачує і духовно розвиває особистість дитини з порушеннями зору [3].

Згідно з дослідженнями М. Львова, для учнів I-II та III-IV класів існує два рівні сприйняття художніх творів. Учні I-II класів не можуть ще самостійно, без допомоги дорослого, усвідомити ідейний зміст твору. Діти цього віку не можуть за описом відтворити в уяві образ невідомого предмета, а сприймають його на емоційному рівні: «страшно», «смішно». Учні III-IV класів вже мають певний читацький досвід, їх життєвий багаж вагомий. Як читачі, вони виявляють себе на більш високому рівні. Вони здатні самостійно з'ясувати ідею твору, якщо його композиція не ускладнена і раніше вивчався твір схожої структури. Вони розділяють власну читацьку позицію і позицію автора [4, с. 64-70].

М. Волошина повноцінне засвоєння читацького матеріалу розуміє як здатність читача співпереживати героям і авторам твору, бачити динаміку емоцій, відтворювати в уяві картини життя,

створені письменником, роздумувати над мотивами, обставинами, наслідками вчинків персонажів, оцінювати героїв, визначати авторську позицію. Повноцінне сприйняття твору свідчить про високий рівень літературного розвитку [3].

Мета статті Метою статті є розгляд проблеми засвоєння та усвідомлення матеріалу з читання учнями початкових класів з порушеннями зору. А також у статті досліджуються сучасні підходи до розвитку усвідомленого читання в учнів з порушеннями зору.

Виклад матеріалу дослідження Читання – дуже складний процес. Адже навчити дітей читати так, щоб вони при цьому не втратили інтерес до читання, - одне з найважливіших завдань вчителя початкових класів.

Як показала практика, по-перше, до першого класу шкіл, де навчаються діти з порушеннями зору, приходять учні з різним рівнем підготовленості до навчання. Особливо це помітно щодо сформованості навички читання:

- є учні, які читають складами;
- частина, які знають букви, але не можуть утворювати склади;
- окремі учні, які на жаль, не знають букв.

По-друге, серед учнів, що вміють читати, зустрічаються й такі, яких, на жаль, доводиться «переучувати», бо діти читають неправильно (причина в тому, що було порушено основний принцип навчання читання – звуко-буквенний).

По-третє, значна частина дітей з порушеннями зору мають різні вади мовлення (загальний недорозвиток мовлення, дизартрія, ротоцизми тощо).

Безумовно, потрібно дітей навчати читати, бо без сформованої навички читання неможливим стає подальше навчання.

Сучасний урок літературного читання це не тільки можливість для учнів початкових класів з порушеннями зору оволодіти художніми творами, але й умова для формування у них уміння засвоювати читацький матеріал, осмислювати прочитаний текст: стежити за ходом викладу й виділяти закінчені частини; розуміти і формулювати питання, відповіді на які даються в тексті; для уточнення суті прочитаного, користуватися малюнками, схемами та таблицями, які вміщені в книжках [2].

Виробити в учнів уміння самостійно поповнювати свої знання можливо лише тоді, коли вчитель навчить кожного з них читати свідомо. Усвідомлення прочитаного тексту – основна якість читання.

Свідоме читання у дітей з порушеннями зору забезпечується встановленням асоціативного зв'язку слів з певними конкретними образами дійсності. За нашими дослідженнями виявлено, що учні з порушеннями зору, прочитавши той чи інший текст, не можуть передати зміст своїми словами. Якщо учнів попросити намалювати те, що вони запам'ятали з прочитаного, то у своєму малюнку вони відобразять зміст тексту. Отже, за нашими спостереженнями, малювання ілюстрацій до тексту – ефективний і необхідний прийом у роботі з учнями з порушеннями зору.

Н. Молдавська вважає, що для дітей молодшого шкільного віку характерні чотири рівні сприйняття художнього твору [4, с. 64-70]. Рівень сприйняття художнього твору визначається на основі результатів читацької діяльності (відповідей на запитання і постановки запитань до тексту). Через те рівні сприйняття ґрунтуються на вмінні учнів виконувати ці види діяльності.

Перший рівень – фрагментарний. У дітей поки що відсутнє цілісне уявлення про твір, їх увага зосереджена на окремих подіях, вони не можуть встановити зв'язок між епізодами. Безпосередня емоційна реакція при читанні може бути яскравою і досить точною, але учні відчувають труднощі у висловлюванні почуттів, не пов'язують свої хвилювання із конкретними подіями, що описані у творі. Художній твір сприймається ними як опис події, що відбулася насправді, вони не намагаються визначити авторську позицію, не узагальнюють прочитане, не можуть поставити запитання до твору.

Другий рівень – констатуючий. Читачі, що належать до цієї групи, відрізняються чітко емоційною реакцією, здатні помітити зміни настрою, але встановлювати свої почуття їм ще важко. Уява у них розвинена слабо і відтворення образу підміняється докладним перерахунком окремих деталей. Увага дітей зосереджена на подіях вони легко відтворюють їх послідовність, але не завжди розуміють як ці події пов'язані між собою. Відповідаючи на запитання вчителя, вони можуть вірно визначити мотиви поведінки персонажів. Авторська позиція, художня ідея залишаються незасвоєними, узагальнення

прочитаного замінюється переказом змісту. Ставлячи запитання до прочитаного, учні, що знаходяться на цьому рівні, прагнуть якомога достовірніше відтворити події.

Третій рівень – рівень «героя». Читачі відрізняються влучною емоційною реакцією, здатністю бачити і передавати словом динаміку емоцій, співвідносити зміну своїх почуттів із конкретними подіями, описаними у творі. Учні володіють розвиненою уявою, здатні відтворити образ на основі художніх деталей. У творі їх насамперед цікавлять герої, вони вірно визначають мотиви, наслідки вчинків персонажів, дають оцінку героям, обґрунтовують свою точку зору посиланням на вчинки. Запитання до твору в учнів цієї групи передбачають виявлення мотивів поведінки персонажів, оцінку героїв, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Четвертий рівень – рівень «ідеї». Читачі, що належать до цієї групи, емоційно реагують не тільки на події твору, а й на художню форму. Вони мають розвинену увагу, люблять перечитувати текст, роздумувати над прочитаним. Учні можуть визначити роль тієї чи іншої частини тексту, простежити позицію автора [4, с. 64-70].

Сприйняття і уявлення учнів з порушеннями зору мають специфічні особливості. Тому слід навчати дітей читати текст так, щоб кожним реченням відчувалося їхнє емоційне ставлення до образів, картин, подій, які вони уявляють собі і про які розповідає автор.

Учень початкової школи з порушеннями зору ніколи не залишиться байдужим до прочитаного, якщо він осмислить усі проблеми, які хвилювали автора: чому він написав саме про це, а не про інше, для чого і чому саме так, а не інакше. Необхідно навчати учнів з порушеннями зору доносити схвильованість, емоційне багатство твору – радість, біль, горе, любов, ненависть – до слухачів. Педагог повинен проводити учнів від «простого» сприймання твору до «усвідомленого» розуміння ідейного та емоційного багатства творів.

Повне, глибоке усвідомлення прочитаного твору учнями з порушеннями зору являє собою послідовне опанування таких рівнів:

- правильне сприйняття окремих фактів та подій у їх логічній послідовності;
- усвідомлення зв'язків між фактами, розуміння того, як з окремих фактів постає ціла картина;
- розуміння елементів змісту, вміння відрізнити головне від другорядного;
- вміння вловити суть, зрозуміти думку автора, давати власну оцінку подіям, дійовим особам;
- усвідомлення позитивних якостей чи недоліків твору;
- уміння відчувати красу мови художнього твору.

Свідомим вважається читання, коли учень у тексті визначає його основний зміст, пояснює значення переважної більшості слів, вжитих як у прямому, так і переносному значенні, розуміє зміст окремих частин тексту (абзац, опис подій, явищ, характеристика героя) і, звичайно, встановлює зв'язок між реченнями, які складають певну частину [5].

В учнів 1-4 класів свідоме сприйняття тексту перевіряється не лише через уміння відповідати на питання, а й самостійно переказувати прочитаний зміст (повно, стисло, вибірково, творчо), складати план прочитаного (усно чи письмово), розбивати текст на частини, придумувати заголовки до них, знаходити описи подій, вчинків, природи, образів, давати елементарну характеристику дійовим особам, висловлювати власне ставлення до прочитаного та інше.

Із перших днів проведення нашого дослідження ми намагалися планувати уроки навчання грамоти, а згодом і уроки літературного читання так, щоб учні з порушеннями зору якнайбільше оволоділи всіма якостями читання й при цьому не лише навчалися читати, а й думати, відчувати, жити, творити. Ми створювали для учнів з порушеннями зору відчуття комфорту, впевненості та захисту, цінували в кожній дитині особистість, поважали їх думки, почуття. Тому учні не боялися висловлюватися та відстоювати свою позицію, думку.

Зважаючи на вікові та психологічні особливості учнів з порушеннями зору початкових класів, ми застосовували навчальні ігри як метод пізнання. Навчальні ігри, на наш погляд, сприяє підвищенню рівня навчальних досягнень, формуванню досить широкого кола компетентностей, забезпечує максимальну емоційність і зацікавленість учнів матеріалом, що вивчається. Саме завдяки ігровим формам занять вдається залучити пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати дитині можливість відчувати успіх, повірити в свої сили.

Формування свідомого читання передбачає розвиток у дітей з порушеннями зору уваги в процесі читання, емоційного чуття тексту, уміння виділяти його головну думку.

В дослідній роботі ми використовували систему вправ для розвитку усвідомлення прочитаного:

- 1) для розуміння окремих слів, словосполучень;
- 2) для усвідомлення зв'язних висловлювань, логічних зв'язків у тексті;
- 3) творча робота.

Наприклад:

- прочитати колонки слів, знайти пари близьких за значенням слів;
- прочитати словосполучення, утворити з його слів нове слово;
- прочитати найдовше або найкоротше слово, визначити в ньому кількість складів;
- знайти і назвати серед поданих словосполучень вжиті в переносному значенні, пояснити свою думку;

- знайти і прочитати слова, за допомогою яких автор показує своє ставлення до зображуваного;

- визначити, який настрій передають дані слова. Що автор хотів ними підкреслити?
- знайти речення чи уривок, які виражають головну думку твору;
- прочитати речення з тексту, які стали прислів'ям, приказками;
- зіставити й порівняти вчинки дійових осіб;
- знайти і прочитати спонукальне (питальне, розповідне) речення.

Нами в навчальний процес були включені ігри для розвитку свідомого читання.

Гра «Намалюємо мультфільм»

Діти діляться на групи, отримують завдання на картках, виконують його, обмінюються думками.

Завдання:

- Які малюнки можна намалювати до казка «Колобок», щоб діти, які її не читали, зрозуміли зміст?
- Виберіть серед поданих ілюстрацій найменшу кількість, за якими можна відтворити зміст казки.
- Виберіть з твору або придумайте підписи до ілюстрацій. У результаті виконання завдання має вийти мультфільм.

Гра «Близнюки»

Грати можуть як окремі учні, так і групи дітей.

Учитель дає завдання:

I варіант:

- Пригадайте, які казки починаються однаково (наприклад: «Жили собі дід та баба»).

II варіант:

- Пригадайте казки, які мають однакове значення (наприклад: «От вам і казочка, а мені бубликів в'язочка»).

III варіант:

- Пригадайте казки: які закінчуються весіллям; де молодший брат найкраще виконує всі завдання.

Гра «Ми-автори»

Скласти оповідання, казку, байку за сюжетом казки «Курочка ряба».

Гра «Юний казкар»

Прочитавши кілька творів, діти мають написати свій: одну дійову особу, взявши з одного твору, другу – з іншого, а хід подій відтворити, як у третьому.

Одним із основних прийомів. Який забезпечує формування усвідомленого засвоєння прочитаного на уроці. Є багаторазове звернення до тексту, перечитування його щоразу з новим творчим завданням.

Поряд із традиційними формами навчання можливе використання й інтерактивні. Це сприяє тому, що пізнавальна діяльність учня стає активною, зростає рівень самостійності й відповідальності за майбутній позитивний результат.

Активізувати діяльність учнів допомагають такі форми: «вільний мікрофон», «мозковий штурм», інтерв'ю, «займи позицію», «незакінчене речення» тощо.

Розглянемо приклад розробленого нами уривку уроку «Літературне читання» в 3 класі на тему «в. Сухомлинський. «Спляча книга» з системою творчих вправ.

I. Передбачення змісту.

- Прочитайте назву оповідання. Подумайте, про що буде розповідатися у ньому?

II. Робота в групах.

1. Описати Книжку:

I група – якою вона була спочатку?

II група – якою вона стала через декілька років?

2. Технологія «Ми-автори»:

- Скласти кінцівку оповідання так: «Щоб розбудити могутнього богатиря і Книга знову стала Вогненною».

III. Робота в парах.

1. Яку давню властивість мала Книга. Прочитайте.

2. Поміркуйте, якою є людина, в якій у серці вогник?

3. Як Господарі ставилися до своєї книги? Доведіть словами тексту.

4. Як гадаєте, чому заснув могутній богатир?

5. Доберіть і запишіть слова, близькі за значенням: могутній - ..., палкий - ...

6. Як по-іншому можна назвати це оповідання?

7. Поміркуйте, який вплив має вогненне слово на людину?

IV. Технологія «Незакінчене речення».

- Якщо книгу не читають, то...

- Книгу називають сплячою, коли...

- Книга стає вогненною, коли...

8. Технологія «Стань на моє місце».

- Уявіть, що ви Книга, яку декілька років ніхто не читав.

9. Технологія «Моя порада».

- Дайте пораду своїм друзям, що треба робити, щоб книги не ставали «сплячими».

Особливості навчання учнів початкових класів з порушеннями зору передбачає неодмінну потребу застосування різноманітного унаочнення. В навчальному кабінеті повинні бути зі смаком оформлені діючі стенди, виставки, роздатковий та дидактичний матеріал, рухливі таблиці, таблиці-картки, пам'ятки, різні перфокарти, блок-схеми тощо.

Великий внесок у формування свідомого читання вносить правильно організована словникова робота. Готуючись до уроку, вчитель повинен визначити, які слова та на якому етапі треба пояснювати. Словникову роботу на уроках читання можна проводити на будь-якому етапі: під час вступної бесіди, у процесі читання та аналізу, навіть після завершення роботи над твором. Слова, що не зрозумілі учням з порушеннями зору, але мають важливе значення для розуміння смислу прочитаного, слід пояснити під час вступної бесіди. На словах, смисл яких буде зрозумілим тільки з контексту, слід зупинитися під час читання відповідної частини тексту. Образні слова та вирази треба розбирати після читання. Методи пояснення слів, які найбільш часто застосовуються у початкових класах для дітей з порушеннями зору. Наступні: показ предмета, малюнки із зображенням предмету, демонстрація макету, муляжу; заміна незнайомого слова знайомим, близьким за смислом; значення багатьох слів краще засвоювати під час екскурсій, діти безпосередньо спостерігають різні предмети, явища в динаміці, у них формуються цілісні образи; слова запам'ятовуються краще, якщо у засвоєнні одночасно беруть участь різні аналізатори [8].

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження Робота з художніми творами на уроці – це зустріч із прекрасним, пошуки та відкриття, спілкування дітей з учителем та автором. Завдання вчителя початкових класів – виховати в учнів естетичне сприймання художніх творів, допомогти їм усвідомити моральну красу персонажів. Вдосконалення правильного та свідомого читання, творчі завдання сприяють не лише заохоченню до роботи з текстом, книгами, але й

допомагають пізнавати великий і складний світ навколо себе маленькій дитині, що прагне самоствердитися в ньому і виявити себе як особистість.

В подальших дослідженнях ми вбачаємо вивчення питання розвитку якостей читання – виразності та швидкості.

Список використаних джерел:

1. **Беленькая**, Л.И. (1969). Ребенок и книга. Москва: Просвещение.
2. **Дощенко**, Т.П. (2011). Формування навички швидкого, свідомого читання молодших школярів на основі використання методик відомих науковців. Режим доступу: <https://www.calameo.com>
3. **Заїка**, О. (2007). Формування навички свідомого читання у молодших школярів як передумова успішного навчання в основній школі. Режим доступу: ukrlit.net/articles1/1797.html
4. **Іванова**, Л.І. (2013). Сучасні підходи до проведення уроків літературного читання. Режим доступу: http://irbu.gov.ua/USRN/Prog_2013_2_11.
5. **Купрас**, В.В. (2008). Педагогічне керівництво роботою з книгою учнів початкових класів зі зниженим зором. (Дис.канд.пед.наук). Київ.
6. **Люблінська**, Г.О. (1974). Дитяча психологія. Київ: Вища школа.
7. **Ушинський**, К.Д. (1968). Избранные педагогические сочинения. Москва: Просвещение.
8. **Федоренко**, С.В. (2011). Спеціальна методика навчання української мови в школах для дітей із порушеннями зору. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова.

References:

1. Belenkaya, L.I. (1969). Rebenok i kniga [A child and a book]. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
2. Doshchenko, T.P. (2011). Formuvannya navychky shvydkoho, svidomoho chytannia molodshykh shkoliariv na osnovi vykorystannia metodyk vidomykh naukovtsiv [Formation of the fast, conscious reading skills of younger pupils on the basis of the methods of famous scientists]. Retrieved from <https://www.calameo.com> [in Ukrainian].
3. Zaika, O. (2007). Formuvannya navychky svidomoho chytannia u molodshykh shkoliariv yak peredumova uspishnoho navchannia v osnovnii shkoli [Formation of reading skill of primary school children as a precondition for successful primary school education]. Retrieved from ukrlit.net/articles1/1797.html [in Ukrainian].
4. Ivanova, L.I. (2013). Suchasni pidkhody do provedennia urokiv literaturnoho chytannia [Modern approaches to conducting literary reading lessons]. Retrieved from http://irbu.gov.ua/USRN/Prog_2013_2_11 [in Ukrainian].
5. Kupras, V.V. (2008). Pedagogichne kerivnytstvo robotoiu z knyhoiu uchniv pochatkovykh klasiv zi znyzhenym zorom [Pedagogical guidance on the work with a book for elementary school pupils with visual impairments]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
6. Liublinska, H.O. (1974). Dytacha psykholohiia [Child psychology]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
7. Ushinskyi, K.D. (1968). Izbrannye pedagogicheskie sochineniya [Selected pedagogical works]. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
8. Fedorenko, S.V. (2011). Spetsialna metodyka navchannia ukrainskoi movy v shkolakh dlia ditei iz porushenniamy zoru [Special methods of teaching Ukrainian in schools for children with visual impairments]. Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova [in Ukrainian].

Купрас В.В. К проблеме усвоения материала по чтению учащимися начальных классов с нарушениями зрения.

Современная специальная школа призвана обеспечить становление личности с нарушениями зрения путем определения и целостного развития способностей, формирования умений и желания учиться. Особенного значения для успешной адаптации на начальном этапе обучения имеют сформированные общие учебные умения и навыки. Одним из самых важных умений ребенка есть умение читать. В условиях личностного ориентированного обучения нужна такая система чтения, которая обеспечит развитие ребенка с нарушениями зрения, обогатит его эмоционально-художественный опыт, информационно-эстетическую базу. Чтение ребенка – процесс восприятия, понимания и отображения в устной и графической формах содержания прочитанного. Важное место занимает умение сознательного чтения, которое формируется в начальной школе. В статье рассмотрено важность формирования у учеников с нарушениями зрения умения анализировать прочитанное произведение, осознавать содержание и выражать свое отношение к прочитанному. Выработка у учеников с нарушениями зрения умения самостоятельно пополнять свои знания возможно только при условии выработки навыка сознательного чтения. Важное место в статье занимает вопрос развития уровней осознанности прочитанного произведения, последовательность овладения этими уровнями. Только систематическая работа по развитию осознанного чтения, традиционные и интерактивные технологии обучения тренируют у учащихся с нарушениями зрения в формировании навыка сознательного чтения.

Ключевые слова: чтение, навыки чтения, сознательное чтение, дети с нарушениями зрения, учащиеся начальных классов, система упражнений, интерактивное обучение.

Kupras V.V. To the problem of the acquisition of reading material by elementary school pupils with visual impairments.

Modern special elementary school is intended to ensure the development of personality with impaired vision through the identification and holistic development of abilities, the formation of skills and the desire to learn. The development of general educational skills is particularly important for successful adaptation at the initial stage of education. One of the most important skills for the child is the ability to read. In the context of personally oriented learning, the reading system should be such that ensure the development of a child with visual impairments, enrich his emotional and artistic experience, information and aesthetic base. Child's reading is the process of perceiving, understanding and reproducing in oral or graphical forms the content of the read. The ability of conscious reading, which is formed in elementary school, also ranks high. The article deals with the importance of developing the ability of the pupils with visual impairments to analyze the previously read piece of art, to understand the content and to express their attitude. The ability of the pupils with impaired vision to supplement their knowledge independently can be formed only if the pupils develop a habit of reading consciously. An important place in the article takes the issue of reading comprehension development, the sequence of mastering the levels of such comprehension. Only the systematic work on the conscious reading development, traditional and interactive learning technologies train students with visual impairments in the formation of reading skills. Working with a piece of art during a lesson is a meeting with something beautiful, the search and the discovery. It is a communication between children and a teacher and an author. The primary teacher's task is to create a sense of aesthetic art works perception, to help pupils understand the moral beauty of the characters. The improvement of correct and conscious reading, giving creative tasks not only encourages pupils to the work with text and books, but also helps a young child, who wants to assert himself and to demonstrate himself as a person, to know the big and complex world around him.

Keywords: reading, reading skills, conscious reading, children with visual impairments, elementary school pupils, system of exercises, interactive learning.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.38.18

УДК – 159.96

Марціновська І.П., irinam110519@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Виявлено сутність копінг-поведінки особистості у ситуації стресових факторів та напрямків формування копінгового ресурсу дитини. Узагальнено результати теоретичного дослідження проблеми копіngu у дітей та підлітків з особливостями психофізичного розвитку. Розуміння механізмів психічного відновлення може слугувати підґрунтям у розробці програм психолого-педагогічного розвитку дітей у системі освіти.

Ключові слова: стрес, копінг-стратегії, формування психологічної пружності, діти з порушеннями психофізичного розвитку.

Постановка проблеми. Переживання особою стресових ситуацій змінює сприйняття навколишнього світу, а отже і ставлення до нього. Ці внутрішні переживання можуть проявлятися у підвищеній тривожності, девіантній поведінці, психосоматичних порушеннях, травматичному стресі. Процеси оволодіння важкими подіями і обставинами в українській психолого-педагогічній науці позначаються як психологічне подолання або копінг-поведінка. Е. Морозова вказує на те, що вагомого значення на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства набуває соціалізація осіб з особливими освітніми потребами (далі – осіб з ООП), тому необхідно спрямувати зусилля фахівців на формування стресостійкості та конструктивних копінг-стратегій цих осіб як прояву їх загальної адаптації до соціуму [1].

Сьогодні актуальності набуває питання формування стресостійкості підростаючого покоління, а особливо дітей та підлітків з порушеннями психофізичного розвитку. Проблема є особливо значущою у зв'язку з ситуацією військового конфлікту на сході країни, внутрішньою міграцією населення та іншими негативними чинниками.